

Refleksiivinen taivutuspäätte *-ste*.

Kahdessa viimeksi julkaisemassaan, vepsää esittävässä teoksessa LAURI KETTUNEN on Äänis-Vepsäjän eteläkylistä tuonut esiin m.m. harvinaisen refleksiivisen taivutuspäätteen *-ste*, jonka myös hänen matka- ja tutkijatoverinsa LAURI POSTI on maininnut siellä kuulleensa. Painettujen näytteiden mukaan sitä voi kuulla

III infinitiivissä: *pästaskep kukeihut lämbitēmahastē* 'Päästäpä kukko lämmittelemään' (Pervakoi; NVM 156 9);

I infinitiivissä: *ī pida sittastē* (Pervakoi; Kaskesojalla sama *ī pida sittaksē*; VMLT 42³¹) 'ei pidä sittua';

akt. II partisiipin yks. nominatiivissa: *en ole rodnustē ŋetshe posadaha* 'en ole syntynyt tässä kylässä (tähän kylään)' (Pervakoi; VMLT 467²³) | *ed ŋi kolotnustē* (~ *-nuzē*) 'et (edes) kolistanutkaan [koputtanut, kolistellut sisään tullessa]' (Pervakoi; VMLT 45 2).

Käytetäänkö *-ste*-suffiksia muualla Äänis-Vepsäjän lukuisissa kylissä, missä niistä ja kuinka laajalti verbiparadigman eri muodoissa, siitä tämän kirjoittaja on tietoja vailla. Itse hän sitä ei ole kuullut — paljo on voinut muutakin jäädä huomaamatta — eikä ole tavannut muissa vepsän-tietonsa lähteissäkään. Harvinaisena sitä täytynee pitää.

Lehtori AIMO TURUSEN 6. VIII. 1946 ystävällisesti antaman tiedon mukaan refleksiivinen *-ste*-loppu on olemassa lyydiläistenkin murteissa,

mutta sielläkin siihen päättyvät muodot »ovat suuria harvinaisuuksia». Tiedonantajani kirjoittaa: »Omissa kokoelmissani on Haljärven murteesta muoto *külbedaste* (= *külbezetta*) 'vihtoa vastalla; uida'; esim. ei sua tänäpä külbedaste 'ei voi tänään kylpeä'; ja »Lyydiläismurteiden sanakirjassa» on Kenjärveltä *ištudaste* (= *ištuzetta*). Tietääkseni tätä loppua ei esiinny muualla kuin infinitiiveissä; ei ainakaan ole missään siitä merkintöjä.»

Samanlaisia tai äänneasultaan niitä vastaavia refleksiivisiä verbinmuotoja ei tunnettane muista Itämeren-suomalaisista kielistä tai murteista. Mutta kun refleksiivisuffiksien ja passiivin persoonapäätteiden välillä on, varsinkin vepsässä, useita yhtäläisyyksiä, tekee mieli verrata puheen aiheeksi ottamaani Äänis-vepsäläisten ja lyydiläisten *ste*-päätettä erääseen viron kielestä tunnettuun passiivin indikatiivin preesensin *-ste*-päätteeseen.

Saarenmaalta mainitaan sellaisia passiivin indik. preesensin muotoja kuin *tihaste* 'tehakse'¹, *oittaste* hoidetaan, *soultaste* soudetaan, *piüittaste* pyydetään; *tüllaste* tullaan, *miännaste* mennään, *öllaste* ollaan.² Tässä mainittakoon yksin tein pari siellä yleisempää ja tavallisempaa tyyppiä: *-tse*-loppuinen, esim. *kujudatse* 'kujutakse', *puhastatse*, *käiatse*¹, *pañnatse*, sekä *-sse*-loppuinen: *tihasse* 'tehakse', *pañnašse*, *tülläšse*, *miñnašse*. Paitsi näitä käytetään Saarenmaassa *-kse*-loppuisia muotoja: *öllakse*, *tüllakse*, *miñnakse*, *pañnakse*, *suřrakse*.²

Viron monimuotoisena ja murteittain vaihtelevana esiintyvän pass. indik. preesensin eri tyypeistä *-ste*-loppuinen on suppea-alueisin ja nähtävästi nuorin. A. SAARESTE on selittänyt sen metateesin kautta syntyneeksi paljon laajemmalle levinneestä ja Saarenmaassakin yleisemmästä *-tse*-loppuisesta: *süiaste* < *süiatse*, *tapetaste* < *tapetatse*, joka tunnetaan muuallakin viron läntisistä murteista³ ja m.m. Kodaveresta, siis Peipsin seuduilta saakka. Poikkeuksena Kodaveren yleisestä pass. indik. prees:n *-sse*-lopusta on nim. sikäläisillä kolmi- ja useampitavuisilla verbeillä loppuna *-tse*: *paranbatse* 'es wird verbessert', *puhašsatse* 'es wird gereinigt', *õngitatse* 'es wird geangelt', — jota tilapäisesti kuulee käytettävän lyhempienkin verbien paradigmaissa: *tuqtse* (tavallisimmin *tuqpašse*) 'es wird geholt', *pañitse* 'es wird gesetzt', *lasitse* 'es wird gelassen' y.m.⁴ LAURI KETTUSEN siitä antaman, hyväksytyyn ja hyväksyttävän selityksen

¹ A. SAARESTE Eesti VI (Saarenmaa) 140.

² MIHKEL TOOMSE Eesti *-ta-*, *-tä-*verbide konsonantsest liitumisest (Tartu 1941), ss. 78, 101.

³ Eesti keel I 130. — Eesti VI 140.

⁴ KETTUNEN SUST XXXIII 86, XXXIV 148.

mukaan *-tse* on syntynyt sivupainollisen tavun jäljessä lopusta *-itätsse*, joko haplogoisesti (vrt. esim. puhastattasse) tai jonkinlaisena pikapuhe-
muotona, jonka *a:n* häviämistä on edistänyt sen painottomuus ja asema kahden homorgaanisen konsonantin välissä. *-ss-* taas on äännesääntöjen mukainen aikaisemman *-ks:n* edustaja.

Nyt mainittujen virolaisten tyyppien ikäsuhteet ja *-ste*-loppuisen tyyppin synty ovat siten saaneet selityksen, mikä näyttää luonnolliselta ja uskottavalta. (— Edellä mainittuun metateesi-kohtaan arv. lukija ehkä kaipaisi vähän seikkaperäisempää perustelua niiden saarenmaalaismurteiden kannalta, joissa *-ste*-loppu esiintyy. Ohimennen mainittakoon sieltä eräs toinen muoto, jossa klusiilin ja sibilantin keskinäinen asema on vaihtunut: akt. II partis. *jōškend* 'juossut', jolla on etelävirolaisia *sk:*llisiä vastineita, m.m. *jūškenu*. Vepsäjän Noidalasta on saatu imperf. *kiskē* (pro **kūskī*), alk. *kūksi* 'ajoi'. Ks. VeKÄH § 65 5.)

Mutta mitä on vepsän *-ste*-loppuisien refleksiivimuotojen alkuperän selitykseksi sanottavissa?

Refleksiivinen *s*-pääte on kyllä tuttu vepsän I infinitiivistä, esim. vK *ištta* istuutua, *pandas* asettua makuulle; samoin II partisiipista, esim. Ši *ij lebeinus* ei levännyt, Korbalan *en pēznus* en peseytynyt. Refleksiivinen tunnus *-te* on myös tuttu, mutta imperatiivista, esim. vK *pestē* peseydy, *ištte* istuudu. Eikä mitään päätteen ja tunnuksen kontaminaatiota, joka olisi antanut tulokseksi *-ste*-loppun, käy ajattelevinen. Tämän suffiksin selittäminen vepsän oman äänne- ja taivutusopin keinoilla on tämän kirjoittajalle onnistunut yhtä vähän kuin se omituisuus, että Äänis-vepsässä, jonka passiivisen ja refleksiivisen indik. preesensin (yks. III pers:n) säännöllisenä lopputavuna on *-ze* ~ *-zē*, ~ *(i)žē* ~ *-(i)žē* (esim. *pēstaze*, *pēzežē*, *pūhkižē*), kuitenkin on paikoittain kuultu vanhojen henkilöiden käyttävän refleksiivistä suffiksia *-kse* ~ *-kse*, esim. *vasteidakse* 'vihdotaan' ja 'vihtoa l. vastoa itseään', *pēstakse* 'peseytyä', *pēznukse* 'peseytynyt', *oli keranukse* 'oli keräytynyt'. Äänis-vepsässäkin tämä suffiksi on harvinaisen, eikä sitä Äänis-Vepsäjän ulkopuolelta tunnettane muualta kuin keski-Vepsäjän Särgjärveltä: *jodakse* 'juodaan', *en vasteinukse* 'en kylpenyt vastalla', *pezmahakse* 'peseytymään'. Puheen aiheena olevaa *kse*-ainesta tämän kirjoittajan täytyy pitää merkinä viron vaikutuksesta vepsään, etenkin Äänis-murteisiin.¹ Eikä hän vÄ:n *-ste*-loppullekaan ole löytänyt parempaa alkuperän selitystä kuin että se on virolaisten, ehkä juuri saarenmaalaisien siirtolaisten joskus tuoma Äänisen lounaisrannikolle.

¹ Ks. »Vepsän kielen äännehistorian» §§:iä 63—65, 703 4—7.

Lyydiläismurteidenkin refleksiivinen *-ste*-loppu näyttää olevan niin harvinainen ja niille itselleenkin outo, että ainakin tämän kirjoittaja toistaiseksi luulee sitäkin siirtolaisväen mukana tulleeeksi.

Joku toinen tutkija keksiköön tyydyttävämmän selityksen!

Längelmäellä elok. 20:ntenä 1946.

E. A. Tunkelo.